

Englannin teatteri elää Shakespearen merkeissä.

Lontoon teattereissa voimakas pyrkimys yhä suurempaan näytelmän syventämiseen ja yksinkertaisuuteen.

Näyttelijä Kaarlo Kytö kertoo matkahavaintojaan Englannista ja Ranskasta.

SHAKESPEARE
MEMORIAL
THEATRE.

EVENING
AT 8 O'CLOCK.
June 15, 1934

Stalls 9/- (incl. tax)
ROW NO.
B 10

Doors open 7.30 o'clock.
TO BE RETAINED.

Jo alkaa taas vähitellen näkyä taiteilijoitakin Tampereen tanhuvilla. Yksi ja toinen on jo palannut kotikunnilleenkin katselemaan kotoista aurinkoa, ahdistelemaan kotoisia kaloja vanhoissa valkamissa sen jälkeen, kun ensin on alkukesä kierrelty keräämässä vaikutelmia virkaveljiltä, otettu onkeen oppia vierailta vesillä j.n.e.

Niinpä omistaa Tampere taas uudestaan vanhan lempilapsensa, komeäänisen ja -muotoisen Kaarlo Kytön, näyttelijän „jumalan armosta” ja Tampereen Työväenteatterista. Viime viikon lopputienoilla kuului tämä laajalti tunnettu ja tunnustettu taiteilijamme kotiutuneen „matkoiltansa maailmalla”. Kansan Lehti otti osaa siihen iloon, minkä miellyttävien henkilöiden kotiintulot aina synnyttävät sillä ainoalla mahdollisella tavalla, jonka sanomalehti tuntee: se kiristi vastaapuneelta haastattelua. Taiteilija Kytö onkin onneksi — muiden avunjensa lisäksi — mies sangen ystävällistä laatua. Hän kertoili auliisti teatterinäkemistään ja kuulemistaan rauhalliseen, leppoisaan tapaansa, välillä jotain „erinomaista” tai „ensiluokkaista” esitystä muistaessaan, jopa innostuen sitä haltioituneesti kuvailemaan. Etusijassa liikkui keskustelu Lontoon ja Parisin teatterielämän merkeissä.

— Ensinnäkin, mainitsi haastateltavamme, oli minulla se erinomainen onni, että sain nähdä itsensä Elisabet Bergnerin näyttämöllä. Lontoossa on jo 8 kuukautta esitetty englantilaisen Kennedyn kappaletta „Miksi pakenet minua?”, jossa tällä yhdellä nykyajan kaikkein suosituimpia ja sympaattisimpia näyttelijöitä on pääosa. — Kappaletta esitetään ensi vuonna Kansallisteatterissa. — Elisabet Bergner, tämä, kuten yleisesti tunnettua, Hitlerin „hylkäämä”, maastaan karkoittama juutalaissyntyinen taiteilijatar on näyttämöllä — jos mahdollista — vielä parempi kuin filmeissä. (Kaikkihan muistavat Tampereellakin toissa talvena Scala-teatterissa esitetyn iki-ihanan filmin „Unelmoivat huulet”, jossa kaikki, nimeä lukuunottamatta, oli ensiluokkaista ja Elisabet Bergner sittenkin erottui loistavana tähtenä joukosta. Tämän väitetäänkin olevan muuten Bergnerin parhaan filmin, joskin viime syksynä Tampereella Tuulensuussa esitettyä „Ariane”akin on arvosteltu kiitoksella.) Tämän tumman, kalpean taiteilijattaren ihmeellistä lumousvoimaa on usein ihmetelty ja sen syytä aprikoitu. Hänen käyttä-

mahdollisimman vähäiset; kuitenkin ne vaikuttavat juuri niinkuin on tarkoitus, hänen äänensä itsessään ei ole kaunis, ei edes varsin erikoinenkaan; silti se sisältää todellisia romantiikan ihmemaailmoja ja saa kuulijan luulemaan musiikin kaikuvan. — Elisabet Bergner on muuten hyvin heikko terveydeltään, kovin herkkä, — jollakin tavoin kuin utuinen. Viikon verran hän Englannissa oli niin sairana, että hänen rooliaan mainitussa kappaleessa täytyi toisen näyttellä.

— Suurta suosiota on Englannissa

saavuttanut Robert Sherwoodin hieno salonkinäytelmä „Jälleentapaaminen”, jossa muuten näyttelee suomalaissyntyinen Alfred Lund. Kappaletta on Etelä-Amerikassa esitetty jos kuinka kauan ja Englannissakin jo vuoden verran. Ja yhä vain jatkuvalla menestyksellä. Se ei suinkaan olekaan ihme: näytelmän juoni on otollisen „fiksu” ja esitys ensiluokkaista. Mutta kyllä tehdään työtäkin. Joka ilta ovat yhä edelleen harjoitukset, huolimatta jo vuoden kestäneen esityksien antamasta tottumuksesta. Mutta jokaisen näyttelijän esitys onkin sitten todellinen tutkielma, joka yhä päivä päivältä syventyy aina todellisemmaksi. Kappale muuten tulee ensi näytäntökautena esitettäväksi Ruotsalaisessa teatterissa, minkä johtaja Nicken Rönngren samoin kuin Kotkan näyttämön johtaja Kaarlo Aarni sekä Mia Backman yhtäaikaan olivat Englannin teatteriin tutustumassa.

— Sangen suosittuja olivat samoin unkarilainen operetti itsensä unkarilaisten vierailuna, nimeltään „Viikonlopun tyttö” sekä erinomaisen hauska amerikalainen huvinäytelmä, jonka nimi suomennettuna kuuluisi jotenkin siihen tapaan kuin „Kilpajuoksu onnen perässä”. Sikäläisissä oloissa suurella menestyksellä esitetyt monet loisto-operetit eivät meikäläisin edellytyksin tulisi saamaan menestystä eivätkä onnistuisikaan, sillä ne rakentuvat suureksi osin ulkonaisiin tehokeinoihin: loistolavastuksiin ja -pukuihin.

— Erikoisesti haluaisin näistä kevyemmistä näytelmistä vielä mainita ranskalaisen, mutta lontoolaistetun huvinäytelmän „Varokaa maalausta”. Sen esitys kohoaa harvoin saavutettuun tasoon niin päähenkilöiden luonne-esitykseen kuin kaikkiin tilannekohtauksiinkin nähden. Englantilainen, tavallisesti niin kylmän pidättyväksi ja puisevaksi kuvailtu, lämpeä ja innostuu mestarillisen pääroolin esityksestä jopa siihen määrin,

että — sanon tämän vain englantilaisten taiteelle osoittaman suuren arvonannon todistukseksi — kaksi mainitussa kappaleessa erikoista mainetta niittävää näyttelijää, nim. Edith Evans ja Cedrick Hardwicke tuonnottain taiteellisten ansiotensa tunnustukseksi aateloitiin.

— Mutta ennen kaikkea elää Englannin teatteri nykyisin Shakespearen merkeissä. Siellä nim. on jo kevästä asti vietetty Shakespeare-juhla, jotka tulevat kestävänsä syyskuun puolelle saakka. Sen johdosta esitetään hänen näytelmiään kaikkialla hyvin runsaasti ja sitäpaitsi on runoilijan syntymäkaupungissa Stradford on Avonissa valtava v. 1932 valmistunut Shakespearen muistoteatteri, jossa esitetään yksinomaan hänen kirjoittamiaan kappaleita. — Muuten tämä suuren kirjailijan kaupunki on hyvin miellyttävähiljainen ja kaunis. — Jo aikaisemmin siellä oli S:n muistolle perustettu teatteri, mutta sen palon jälkeen rakennettiin, kuten main-

uusi, jolloin tämä vanha muutettiin S-museoksi. Siellä säilytetään m.m. kaikki runoilijaa käsittelevä kirjallisuus ja sitä onkin runsaasti! Suomalaiksiakin kuului joillakin ylimmillä hyllyillä, katon rajassa, olevan valikoima. Uusi teatteri, naisarkkitehdin suunnittelema, on peräti loistava ja suurenmoinen: funkistyyliä ensiluokkaisine pyörivine näyttämöineen, supistettavine loosheineen ja tulenkestävine istuimineen. Harvinaisen kaunis on Shakespeare-patsas, jonka neoliömäisellä jalustalla kussakin kulmauksessa on kirjailijan neljästä suurimmasta henkilöahmoista yksi.

— Teatterielämään palatakseni mainitsen näkemäni Shakespearen „Rikhard kolmannen” varsin ansiokkaan esityksen, samoin „Hairahdukia” sekä „Paljon melua tyhjistä”. Mutta erikoisemmin on jäänyt mieleeni Lontoon valtavassa ulkoilmateatterissa esitetty Shakespearen „Kesäyön unelma”. Vakuutan, että ellei siihen asti ollut uskonut keijukaisiin, niin varmasti tätä ihmeellistä esitystä hämärässä valaistuksessa katsellessaan uskoi mielelläänkin.

— Parisin teatterikausi oli valitettavasti jo jokseenkin ohi sinne saapuessani, joten saahini sieltä jäi melko vähäiseksi. Mitään varsinaisesti uutta ei se erikoisemmin tarjonnut. Tunnetulla synnyntäisellä joustavuudellaan ja kepeydellään, jolle ei missään löydy vertoja, ranskalaiset edelleenkin leikittelevät nokkelissa salonkinäytelmissä ja tanssivat opereteissa. Näin m.m. Max Reinhardtin ohjaaman „Lepakon” 304:n esityksen, tietenkin loistavan ja tavallista vauhdikkaamman. Samoin katselin varsin kiinnostuneena saksalaista „Drei Edel-Hausia”, johon kuuluu Schubertin musiikki. Richard Tauber lauloi luonnollisesti aivan erinomaisesti.

— Mitään erikoisesti voimakasta uutta suuntavirtausta ei oikeastaan Parisissa voi huomata — suuntaa kun on miltei yhtä paljon kuin taiteilijoitakin. Mutta yhäti Ranskan näyttelijät vievät voiton kaikista muista merkittävien taitavan, hienovaraisen ja luistavan replikointinsa vuoksi. Ja he

Riemukas operetti-ilta Työväen Teatterissa.

Szirmain hupainen operetti »Pustakreivi» esitettiin
ensi kerran lauantaina.

vasta osaavat käytellä pauseja! He saavat niihin oikeastaan mahtumaan enemmän kuin mitä sanoin tuovat julki koko kappaleessa. — Varsin huvittavaa muuten, että juuri luistavakielinen ranskalainen esiintyy myöskin ensiluokkaisena paussitaiturina.

— Lontoon teattereissa havaitsee selvästi entistä voimakkaampaa pyrkimystä yhä suurempaan esitettävän näytelmän syventämiseen sekä totuudenmukaisuuden ja hienostuneen vä-

sinkertaisuuden tavoittelua. Sanoisi kerta kaikkiaan Englannin teatterin olevan erinomaisen korkealla kannal-

Tampereen Työväen Teatteri aloitti syysnäytäntökautensa ensi-iltojen sarjan lauantaina, jolloin esitettiin unkarilainen operetti »Pustakreivi». Tämä riemukas operetti, jossa hupaisuus on päällimmäisenä, vaikkei tunnelmallisuuttakaan silti puutu, oli valmiiksi harjoitettu jo viime keväänä, mutta siirtyi esitys kuitenkin syyskauden alkuun.

»Pustakreivi» ei ole aivan nykypäivien tuote, minkä seikan toteaa kaksi vastakkaista seikkaa: hiukan naivi, »vanhanaikainen» juoni, jossa myön-

Kaarlo Kytö ja Irma Wikström.

teistä kuitenkin on hauskat kommelukset, sekä kaunis ja kauttaaltaan melodinen musiikki, jossa »vanhanaikaisuus» taas on suuri avu. Operetin säveltäjä Albert Szirmain on erinomaisen onnistuneesti ja täysin unkarilaisittain säveltänyt operetin musiikin. Se soi hivelevän kauniina ja sointuvana, tarttuvana, niinkuin sanotaan. Tekstin kirjoittaja Karl von Bakonyi on aiheena käyttänyt jo riittävästi puitua kysymystä aatelisveren »paremmuudesta» asettaen »tavallisen» ihmisen siniverisiä huomattavasti kunnollisemmaksi. Tällaista tavallista ihmistä louka-

taan nenäkkäiden aatelismiesten taholta hänen rakkautensa vuoksi nuoreen kreivittäreen ja tämä kostaa loukkauksen siten, että puetuttaa tyhimmän tallirengin ylle hienot vaatteet ja esittelee hänet sitten kreivinä, »pustakreivinä». Kepponen onnistuu ja jalosukuiset ottavat tuon »kreivin» vastaan vertaisenaan, vieläpä erikoisella arvonannolla hänen erikoislaatusen esiintymisensä vuoksi. Lopuksi kaikki paljastuu monien kommelusten kautta ja tallirengki sekä myöskin juttuun sotkeutunut kyökkityttö lähetetään toinen talliin, toinen keittiöön takaisin. Ettei tekijä ole erikoisemman suurella lämmöllä tätä »yhdenvertaisuuskysymystä» ajanut, huomaa siitä, että tämä palautus tapahtuu hyvin karkeasti, ja koko ajan on havaittavissa syvä juopa »ylempien» ja »alempien» välillä. Toisen näytöksen lopulla tapahtunut »ulosheittäminen» toistuminen, sen jälkeen kuin molemmat olivat saaneet arkivaatteensa, tuntui aivan tarpeettomalta, jopa tympäisevältäkin.

Huolimatta näistä vioista, on »Pustakreivin» välitön ilonpito kuitenkin mukavaa katseltavaa ja kun se tapahtuu sellaisella vauhdilla, kuin oli laita Työväen Teatterissa, on varmaa, että katsojalle ei tule ainakaan ikävä. Tässä suhteessa on ensimmäinen näytös antoisin. Siinä jälleen kerran

Väinö Luutonen, Elna Hellman ja Hugo Makkonen.

Elna Hellmanin väkisin mukaansavievä riemukas näyttelemisen kyökkipiika Rosina valloitti yleisön täydelleen. Tällaisena remseänä piikatytönä on hän suorastaan vertojaan vailla herkästi pulppuavine nauruineen ja tunteenpurkauksineen. Hän lauloikin varsin kauniisti. »Pustakreivinä» Matti Lehtelä oli koo-

millisuudessaan, joka toisinaan hipoi luvallisen rajoja, erinomaisen hupainen. Kun hän ja rva Hellman olivat yhdessä näyttämöllä, otti yleisö toisinaan milteipä naurusta nikahtuen osaa heidän puuhailuihinsa. »Tavallisen» miehenä, hra Wernerinä, joka lopuksi valloitti itselleen kreivittäreen, esiintyi Kaarlo Kytö varmasti, kuten aina ennenkin operettisankariosissaan. Samaa on sanottava Irma Wikströmistä kreivitär Rollana. Hän esiintyi nyt ehkä vielä enemmän edukseen kuin ennen ja varsinkin lauluosuus oli hyvää. Oli tosiaankin nautinnollista kuulla edellään mainittujen duettoja heidän esittäessään Szirmain kansaanmeneviä säveleitä. Hugo Makkonen kreivi Fredinä ja Väinö Luutonen hänen isänään onnistuivat myöskin koomillisissa tehtävissään hyvin käytellen »sukuvikaa», sorahtelevaa rääluontevasti. Sukuperästään tyhmyylypeinä aatelismiehinä Lauri Keskinen ja Tuure Junttu tekivät osuvat tyypit ja Pentti Viljanen sihteerinä osoitti erikoista luontevuutta ja varmuutta. Lukusista pikkuosista mainittakoon vielä Bertta Tammelinin erinomainen tyyppi vanhana kreivitär-tanttina ja Kusti Salan palvelija. Joukko-kohtaukset olivat sujuvia, kuten luonnollisestikin on, silloin kun ohjauksen on suorittanut johtaja Kosti Elo.

Musiikkipuolen hoito kävi lävitse eräänlaisen tulikokeen läpäisten sen tunnustusta ansaitsevasti. Orkesteri oli miltei kokonaan uudistettu ja soi se tasaisesti ja kauniisti teatterin väliaikaisen kapellimestarin, pianisti J. Ahlqvistin johdolla. Musiikin harjoittamisessa oli myöskin kapellimestari E. Halmeella ansionsa, ja yhteistyön tuloksena on vielä mainittava, että kuorot lauloivat myöskin hyvin.

Tansseista, jotka oli ohjannut Kaarlo Eronen, herätti erikoista huomiota kaunis puolalainen masurkka sekä erään pikkutyttö tanssiesitys, eivätkä muutkaan olleet hullumpia. Olipa havaittavissa aivan erikoisen onnistuneita koomillisiakin tansseja varsinkin tallirengin ja piikatytön parodioidessa »taidetta». Lavastuksen oli taiteilija Jussi Kari suorittanut ja olivat näyttämöt, varsinkin ensi näytöksen, erikoisen kau-

niita värikylläisyydessään.

Ensi illassa saivat useat esiintyjät kukkia. Täysilukuinen katsomo osoitti runsain määrin riemukasta suosiotaan, ja sama oli asianlaita eilen, jolloin „Pustakreivi” meni toisen kerran lähes täydelle huoneelle. Uskomme että „Pustakreivistä” tulee teatterilliset vetonumerot.

Y. V.

Työväen Teatterin uusi operetti

„Keskivon tango” on sekä musiikiltaan että libretoltaan tavallisuudesta poikkeava — musiikiltaan etupäässä monien uusien tanssiensa, ennenkaikkea rumban ja tangon ansiosta ja juoneltaan sikäli, että monia yleisiä operettimitättömyyksiä on vältetty. Säveltäjä *Komjati* ehtii „Keskivon tangon” viidessä kuvaelmassa, vaikka kuoroja suurin piirtein onkin vältetty, esittämään joukon kiehtovia nykyaikaisia tanssisävelmiä, ja samalla juoni kulkee edes hiukan omaperäisempiä ratoja kuin opereteissa yleensä, joten katsojan mielenkiinto jaksaa pysyä tavallista enemmän vireillä. Ennenkaikkea viimeisessä kuvaelmassa esiintyy tämä shabloonista poikkeava, farssimaisempi ote varsin selvänä, ja pitkin matkaa antavatkin monet huvittavat kummellukset tälle operetille sen yleisen värin.

Niin oli ainakin asianlaita Työväen Teatterin esityksessä, missä n.s. toinen pari — tässä tapauksessa muuten kolmikko — joutui antamaan koko jutulle sen pääasiallisen maun. Teatterin „Iloisen lesken” ensi-illan näköjäänsä moniaita kiloja laihtunut operettihenkilökunta oli kyllä yleensäkin varsin hyvässä vireessä, mutta ennenkaikkea *Vappu Elo*, *Huugo Makkonen* ja *Matti Lehtelä* olivat tällä kertaa tavanmukaisen operettimenestyksen ehdottomia päätehtäjiä. *Huugo Makkosella* ja *Vappu Elolla* oli eritoten hyvin onnellinen ilta, *Vappu Elolla* ehkä etupäässä onnistuneen apparitionsa ansiosta, vaikka samalla ei voikaan kieltää hänen huvittavan-uskotavaa erittelyään kuusitoista kertaa avioeron aiheena olleena „neitsyenä”. Esim. ensimmäisessä kuvaelmassa näyttelä hän vartalollaan onnistuneemmin ja rohkeammin kuin mitä yleensä operettinäyttelijätämme uskaltavat. — Päätehtävissä olivat *Elna Hellman* ja *Kaarlo Kytö* — molemmat laulullisesti onnistuen, *Kaarlo Kytö* muutenkin hyvin vakuuttavana — ja sivuosista mainittakoon *Lyyli Eriksson* ja *Uno Wikström*.

Toisessa ja kolmannessa näytöksessä huomattavasti kohoavan esityksen ohjaus oli *Kosti Elon* — farssimainen viimeinen kuvaelma ehdottomasti parhaana saavutuksena — tansseista vastasi *Kaarlo Eronen* ja musikaalisesta johdosta *Einari Halme*. Etenkin kolmas ja viimeinen kuvaelma ovat värikylläisyydessään ja huvittavaisuudessaan sellaisia, että ne kykenevät valloittamaan yleisön, ja ensi-illan ehdoton menestys, joka lupaa hyvää myöskin operetin jatkuvaisuudelle, perustuikin etupäässä niihin.

H — m.

Eittämättömiä kevään merkkejä ei havaita ainoastaan luonnossa, vaan myöskin teatterien ohjelmistossa. Toinen tšekäläinen teatteri esitti äsken ensi-illassaan keveistä keveimän operetin ja viime lauantai-iltana Tampereen Työväen Teatterissa oli lievimmän sanoen „keveä” ensi-ilta. Esitettävänä näytelmänä oli ranskalainen 3-näytöksinen farssi „Rouva pormestarinna”.

Havaitsee kaikesta, että tämä iloitelu on ranskalaisen hengen tuotetta. Sen sisältökin on lyhyimmän selostettu tunnetulla ranskalaisella sananparrella „O u e s t l a f e m m e ?” (missä on nainen?), minkä kysymyksen ranskalainen tekee aina, kun jotakin on hullusti. Näytelmän kummellusten liikkeellepanevana voimana näet on nainen, tai paremminkin ranskalaisen „voimakkaamman astian” taipumus „heikomman astian” puoleen. Se on se lempi, joka panee itsensä tasavallan oikeusministerinkin pään pyörälle, saattaen hallitustavallan varsin outoon ja vähemmän mairittelevaan valoon. Arveluttavia pistoja saa täten tasavaltainen hallitustapakin, erittäinkin, kun joissakin repliikeissä ancien regimä ihannoidaan. Tämä tuskin kuitenkaan lieenee näytelmän tarkoitus.

„Rouva pormestarinna” on monista arveluttavuuksistaan huolimatta kokonaisuudessaan huvittava ja helposti nautittava kappale sellaisellekin, joka farssillekin asettaa säädylisyyden vaatimuksia. Sen kummellukset tuntuvat varsin luonnollisilta ja uskottavilta, eivätkä ole pelkkien tilanteitten ja sattumien varassa. Siinä on myöskin muutamia mainioita tyypejä, niinkuin oikeusministeri Gaudet, aidon ranskalaisen läpileikkaus, pikkukaupungin pormestari Trisonte ja hänen rouvansa, varieteenäyttelijä Gobette ja ministeriön vahtimestari Marius. Näytteenä ranskalaisesta farssituotannosta näytelmä siis tavallaan puolustaa paikkaansa teatterin ohjelmistossa.

Teatteri näytti tuoneen kappaleen

parrasvaloon jossakin määrässä epäkypsänä. Varsinkin ensimmäisessä näytöksessä oli loppuvoitelun puute ilmeisen selvä, sensijaan toinen ja kolmas näytös sujuivat jo paremmin. Lienee oikeus vaatia, että näyttelijät edes osaavat osansa, ennenkuin näytelmä pääsee ensi-iltaan. Oudolta tuntuu myöskin, että pikkukaupungin pormestari kävelee kädet housutaskussa hallituksen jäsenen ja esimiehensä Hra Oikeusministerin edessä. Ainakaan Ranskassa ei sellainen kävisi päinsä. Muutenkin oli esitystä liiaksi „suomennettu”. Onhan kysymyksessä ranskalainen farssi. Niinkuin sanottu, tuli näytelmä ohjauksellisesti epäkypsänä parrasvaloon.

Tämä ei kuitenkaan estä tunnustamasta, että esim. *Kaarlo Kytö* teki oikeusministeri Gaudetista aito gallialaisen rakastajatyypin. Tässä Gaudetissa oli n.s. 95 % naisiinmenijää ja 5 % ministeriä, siis aivan liian abnormi suhde. *Uno Wikström* „Ranskan tuomarikunnan kaunistuksena” loi yhden illan parhaimmista tyypeistä. Hän oli sekä pormestari että ranskalainen. *Vappu Elo* varieteenäyttelijänä ja valepormestarinna oli kuin omassa elementissään, saattaen hyvin ymmärrettäväksi kulloisenkin kummellusten „status quon”. Hyvän tyyppin piirsi myöskin *Lyyli Eriksson* oikeasta pormestarinna, samoin kuin *Pentti Viljanen* oikeusministeriön virkamiehestä, joka kahdeksan kertaa saa uudestaan kirjoittaa saman nimityspaperin, aina tilanteitten mukaan. *Kusti Salan* ylivahvistimestari oli vähemmän vahtimestari kuin juonien punoja. *Aune Hyyrynen* lausui englanninläksynsä mukiinmenevästi ja muutenkin oli kaikinpuolin „söötti”. Tämä tyyppi on muuten luonnoton ja tarpeetonkin näytelmässä. Muut osat olivat vähäpätöisempiä ja soinnuttautuivat yhteisnäyttelyyn asiallisesti.

Näytelmän oli ohjannut *Kosti Elo*. Lavastajaa ei ohjelmassa mai-

KII

N

Heikki
ensi-

Esitys

Tampere
lauantaina
ilta — jo
tettiin „kir
Välisalm
koski ki
näytelmä „
niitä eriko
jaseudun a
lähes täysi
taan sekä
sen voima
Näyttelijät

Niinkuin

ilmässä n
tä
joita „ta
slla — mi
tät ovat i
s: „ei ymn

amaitten
Johannes
„Rajan la
Välisalmen
sä onkin s
mikä sisält
ken lastuun
ja toisin ke
„Vaan tä
on raja.

Oi katso
lu maat, m
koo, mielet
met, vihat,
koo!

Näytelmä rajan kauhuista ja kiroista.

Heikki Väლისalmen ja Veikko Rajakosken »Raja»-näytelmän ensi-ilta lauantaina Tampereen Työväen Teatterissa.

Esitys muodostui teatterille huomattavaksi voitoksi.

Tampereen Työväen Teatterissa oli lauantaina jälleen kotimainen ensi-ilta — jo kolmas tänä syksynä. Esitettiin „kirjalijayhtymän” Heikki Väლისalmi ja Veikko Rajakoski kirjoittama 5-kuvaelmainen näytelmä „Raja”, jossa kuvaillaan niitä erikoisia olosuhteita, joissa rajaseudun asukkaat elävät. Yleisöä oli lähes täysi katsomo ja otti se vastaan sekä näytelmän että sen esityksen voimakkaain suosionosoituksin. Näyttelijät saivat tietenkin kukkia.

1.

Niinkuin sanottu, kuvaillaan näytelmässä niitä erikoislaatuisia asioita, joita „tapahtuu joskus jollakin rajalla — millä hyvänsä”, niinkuin teatterit ovat itse huomauttaneet, ja joihin „ei ymmärrä laakson lapset, rinnemaitten inehmot tajua”, niinkuin Johannes Linnankoski on sanonut „Rajan lapsi”-nimisessä lastussaan. Väლისalmen ja Rajakosken näytelmässä onkin sanottu yleensä sama asia, mikä sisältyy mainittuun Linnankosken lastuun, vaikka toisella tavalla ja toisin keinoin.

„Vaan täällä on muutakin — täällä on raja.

Oi katsokaa, kuin tuo mykkä kuulu maat, metsät, vaarat, järvet halkoo, mielet, kielet, uskot, toivot, lemmit, vihat, itse taivaan kahtia halkoo!

Täällä on rajan tuskat, rajan toivot, rajan kiihkot, rajan kauhut.”

Niin laului Linnankoski ja saman tunnelman loihtii kysymyksensä oleva näytelmäkin katsojan mieleen.

2.

Rajan läheisyydessä asuu kansakoulunopettaja, lukumies, totuuden etsijä ja „hyvä mies” parhainta tyyliä. Hänellä on vaimo, nuori ja kaunis, jota „veren ääni” kutsuu. Rajan yksinäisyys ja rajan synkkyys painostaa ja kiduttaa nuoren roavan mieltä. Asuu sitten vielä samassa talossa nuori ja tulinen „toiminnan mies”, apuopettaja. Jossakin toisessa talossa rajan takana asuu vielä Ofelia-tyyppinen nuori tyttö. Näitten keskinäiset suhteet järjestää Amor siten, että opettajan rouva „rakastuu” apuopettajaan, joka vuorostaan aikansa leikiteltään opettajan rouvan kanssa, todella raskastuu siihen Ofelia-tyyppiseen tyttöön.

Tässä onkin näytelmän „runko”, joka siis on varsin jokapäiväinen. Sen ympärille kiedotaan tapahtomia rajan elämästä, salaisia rajanylityksiä, rajavirkamiesten mielivaltaa, joka pitää jännityksen ja kauhun vallassa rajaseudun asukkaita ja johtaa mitä pöyristyttävimpiin rikoksiin, murhiin ja ruumiin ryöstöihin. Samalla piirretään eräitä n.s. rajajhmistyyppisiä ja rajasotilastyyppisiä, jotka elävät oman ammattinsa ja sortuvat elämänsä välsyydessä hakemaan pullosta lohdutusta.

Näytelmässä on kieltämättä myös huomattava sosiaalinen panos: nuoren apuopettajan ajatuselämän kehitys ultranatsionalismista sitä vihavaksi. Raja ei olekaan niin kaukana kuin kuvitellaan, vaan se mutkittelee kaikkialla, missä on rikkaita ja köyhiä, aiheuttaen samat kiroit, saman pohjattoman kurjuuden.

3.

„Raja” on epäilemättä konstruoitu ja kokoonpantu tavalla, joka osoittaa sen laatijoilla olevan teatterintuntijan silmää ja vaistoa. Ne luonnottomat asiat, joita siinä tapahtuu, on saatu näyttämään hyvinkin luonnollisilta ja todenmukaisilta, eikä siinä ole tarvinnut kovinkaan paljon turvautua läpinäkyviin teatterikeinoihin. Viimeksimainittujakin siinä kuitenkin on — turhanpäiväinen päällysmiehen ja kersantin jaarittelu, jokseenkin avuton tuleminen rajalle ja sieltä meneminen j.n.e. — mutta ne sulautuvat kokonaisuuteen melko saumattomina osina. Teknillisesti voidaan siis näytelmää pitää lähinnä n.s. „hyvien näytelmien” luokkaan kuuluvana. Siinä on sitäpaitsi pari oivasti piirrettyä tyyppiä, päällysmies ja hänen kersanttinsa. Sensijaan esim. opettaja Salomonias on vaikea pitää todenmukaisesti kuvattuna — hän lieneekin näytelmässä vain rouvansa täydennyksenä, koska nuoren kehitys on hänenkin olemassaolonsa vaatinut. Näytelmän yhteiskuntakriittikkikin on kaikessa kirpeudessaan siksi harmitonta, ettei se tee siitä tendenssivoittoista.

Näytelmällä on siis hyvän näytelmän avuja, mutta kaikesta huolimatta se allekirjoittaneen mielestä sitenkin on vain näytelmä, jonka yhtäpitäväisyys elävän elämän kanssa tuntuu kysymyksenalaiselta. Se ei saa täysin uskottavaksi sitä, että jotakin sellaista voi tapahtua „rajalla — millä hyvänsä”. Jos asiat olisivat niin hullusti kaikilla rajoilla, niin varmaankin siitä nousisi „hirmuinen prosessi” kaikkien maitten parlamenteissa. Ehkäpä asia kuitenkin johtuu siitä, että „rinnemaitten inehmo” ei näitä asioita voi täydellisesti tajuta.

4.

Esityksellä kirjoitti Tampereen Työväen Teatteri jälleen kauniin lehden näyttämövoittojensa historiaan. Näytelmä vetoaa ennen muuta ohjaajaan — sen henkilöthän eivät ole mitään voimayksilöitä, joitten varaan vaikutus rakentuisi — ja Kosti Elo näytti hyvin käsittäneen tämän vetoamisen. Kokonaisuus oli tinki-mättömän eheä, detaljit korostivat samaa rajan „kauhuromantiikkaa”, joka näytelmästä kokonaisuudessaan huokuu. Kappaleen verraton esitys antoikin sille uskottavuuden tun-

Näyttelijöistä jäi varsinkin Olli Jaatisen elämyspitoinen esitys katsojan mieleen. Hän piirsi opettajan rouvasta, jonka moraalisen vastustajan raja kokonaan on himmentänyt, yhden parhaimmista henkilökuviin. Se oli elävää elämää, joka näyt-

tämölläkin on parhainta näyttelemistä. Vaikka Kaarlo Kytö apuopettajana näytti paikoitellen ottavan osansa jonkun verran ulkokohtaisesti, oli hänenkin esityksensä kokonaisuudessaan varsin kaunis suoritus. Hän näyttää tänä syksynä paljon sisäisesti kasvaneen, ja sitä tietähän Thalian huipuille noustaankin. Kiittävän mainintansa ansaitsee myöskin Aarne Jaatinen ehkä kuitenkin jonkun verran liian aristokraattisesta opettajastaan. Erittäin miellyttävä tuttavuus tuo hänen opettajansa! Moitteen sanaa ei voi löytää myöskään Kusti Salan päällysmiehen varalle. Siinä oli tarpeellinen annos jämyyttä säikäyttämään onnettomia rajan lapsia, mutta myöskin tarpeellinen annos ammattinsa kiroissa elävää juoppotelevaa virkamiestä. Väinö Luutonen köyhänä „rajapiruna”, Matti-mökkiläisenä ei tosin saanut osaansa aitoa verevyyttä, mutta mies onkin kovin heikosti hahmoiteltu. Varsin huvittavan tai huvittavansurullisen tyyppin piirsi Matti Lehtelä henkisesti kuolleesta kersantistaan, jonka raja on alentanut eläimen tasolle. Elina Hellman oli saanut pienen, „sievän” tehtävän, tavallisen, nuoren, kauniin ja liikuttavan hyvän tytön kuvailemisen ja tästä tehtävästään hän suoriutui niin hyvin, että katsoja joutui Ofelia-illusionin lumoihin. Sivuosiensuorittajista mainittakoon Pentti Viljanen rykivänä, keuhkotautisena mökkiläisen poikana.

Lyhyesti sanoen: näytelmän esitys ensiluokkaista!

5.

Lavastuksesta oli huolehtinut teatterin lavastaja Jussi Kari ja luonnut hyvälle esitykselle arvoisensa ympäristön. Varsinkin on mainittava raja-kulissit, joissa yksinkertaisin keinoin saatiin varsin aito vaikutelma.

O. U. J:n en.

Työvään Teatterin »Broadway».

Työvään Teatterissa oli eilen mielenkiintoinen ensi-ilta: tutustuttiin suurhuutoon päässeeseen amerikkalaiseen näytelmään, ja samalla tapahtui ohjaajavierailu, ei tosin tamperelaisille ensikertainen, mutta ensikertainen tässä teatterissa.

Philip Dunningin ja George Abbotin yhteistyöstä on syntynyt mainio kulissientakainen revyyilmapiirin ja newyorkilaisen alamaailman kuvaus, joka aivan pikkupiirteittäin on uskotava ja elävä. Ennen kaikkea on tanssittyttöjen elämä kuvattu niin monin todenmukaisin vivahtein, että katsoja ei hetkeksikään pysähdy epäilemään asiain aitoutta. Itse juoni, jossa on niin rikollisjännäystä kuin myös nuorta rakkautta, jääkin loppujen lopulta toisarvoiseksi kirjailijasaavutukseksi värikkään kokonaiskuvan rinnalla.

Ohjaaja, maisteri *Raoul af Hällström*, oli valinnut työnsä pääsuunnan mitä oikeavaistoisimmin. Hän oli jättänyt runsaan tyyppigallerian luottamuksellisesti näyttelijän oman harkinnan varaan ja sen sijaan kiinnittänyt ratkaisevimasti huomionsa esityksen tempoon. Ja tempon hän oli valinnut paikalleen. „Paratiisikerhossa” oli alituisen vauhti, jonka uskoi amerikkalaiseksi ja joka antoi kaikelle ehtimiseen vaihtuvalle tapahtumiselle illusorisen, uskottavan pohjan. Mutta hän oli myös hyvällä aistilla vetänyt näyttelijöille rajat, joita he eivät tyyppiluomuksissaan saaneet ylittää.

Eikä niitä ylitettykään, vaikka ohjaaja rohkeasti oli eräille rooleille sallinut varsin pitkälle menevänkin tekemisen. Tämä koskee ennen muita *Elma Hellmania*, jonka vankasti elähtänyt kapakkalaulajatar uskomattoman taitavasti ja riemastuttavan koomillisesti hipoi burleskin aluetta, mutta ei horjahtanut sinne kertaakaan. Vieläpä rva Hellman hetkittäin kävi tragikoomillisenkin rajan paremmalla puolella — mikä naisnäyttelijälle lie melkein ainutlaatuinen näyttämöteko. Hahmoltaan ja monilta otteiltaan oli *Hugo Makkonen* lähes tasavertainen ansioitumaan rva Hellmanin lemмен valloittajaksi; Thompson oli illan „herrasmiehistä” hauskimpia. Sen sijaan *Aarne Jaatisen* smokkiutunut konna Crandall parani uskottavuuteen päin vasta roolin loppupuolella. Hänelle uskollisten joukosta eroittautui *Pentti Viljasen* Dolph enemmän kuin muut, ja hänkin enemmän ulkoisin piirroin kuin replikoiden. Vastakonna *Uno Wikström* ammuttiin jo alkuunsa, mutta ehti olla kylmä ja kireä täyteen vakuuttavuuteen asti. *Kaarlo Kydön* salapoliisi saattoi olla hyväkin, mutta ei ainakaan jännitysromaanien luoman kuvan mukainen, vaan liian pehmeäotteinen ja -ääninen.

Tanssityöt sekä *Vappu Elo* ja *Matti Lehtelä* olivat koreografillisessa ylivetokunnossa, jos sitten *Antti Halosen* tanssisommittelukin oli erikoista nähtävää. Kaikkein paras oli Billien ja Royn „suurnumero”, joka oli todella vaikuttava sen uhallakin, että sitä tiedettiin heti alun alkaen odot-

taa. Sen suoritus teki niinkään sommittelulle täyttä oikeutta. Lemmenasioitaan ei tanssipari sen sijaan hoitanut yhtä hyvin. Lehtelä luki kohdittain kuin ulkoläksyä eikä Vappu Elonkaan sana riittävästi elänyt. — Vielä on mainittava, että *Vaino Luutosen* kreikkalainen oli hahmoltaan todella kreikkalainen. — *Jussi Karin* lavastus hyvä.

Täysi katsomo ja suuri innostus ennustavat „Broadwaysta” teatterille menestysnäytelmää. Ohjaaja saikin ansaitusti erittäin tulvivan suosion taiteellisesta työstään.

— rk —

SISÄRUKSEI

Kuluvan syyskauden sovinnaisen, taiteellisesti vähäarvoisen ohjelmiston jälkeen sai katsoja eilen illalla Tampereen Työvään Teatterissa todeta, ettei ole kokonaan unohdettu, että teatterin arvo myöskin riippuu siitä, mitä siinä esitetään. Toivo Pekkasen esikoisnäytelmä „Sisarukset” tarjosi niin paljon vakavaa ajattelemisen aihetta ja tempasi katsojan sellaisiin hengen syvyyksiin, joihin ihmistä kuljettavat vain nerokkaimmat päät ja lahjakkaimmat kyvyt. Siitä puhuva suuri, väkevä intohimo ja elämän murhe, jonka se tuo köyhien ihmisten kurjaan majaan, sai katsojan tuntemaan säälimättömien kohtalonvoimien läsnäolon.

1.

Näytelmä ei suinkaan draamateknillisesti ole kaikkein kiinteimpiä ja valmiimpia. „Pihtien pitämät” näkyvät siinä paikoitellen selvästi, varsinkin toisessa näytöksessä, joka sellaisena kuin teatteri sen eilen esitti, on liaksi „teatteria” sopiakseen samaan kehukseen toisten näytösten kanssa. Myöskin kolmannessa näytöksessä konstruktion ääriiviivat pistävät liaksi silmään luodakseen näyttämölle verevää elämää. Toiminnan probleemin ratkaisu (murha kolmannessa näytöksessä) on myös helppohintainen vaikutuskeino, joka ei ole sopusoinnussa uusimman draamatekniikan kanssa. Hyvä näytelmä ei menetä mitään realismistaan, vaikka elävän elämän kaikkia tapauksia ei sellaisinaan siirrettäisikään näyttämölle.

2.

Näistä ja muista, etupäässä teknillisistä heikkouksistaan huolimatta — onhan kysymyksessä esikoisnäytelmä — se kokonaisuudessaan on järkyttävä elämäntragedia. Eräänlaisen sosiaalisen momentin tuo siihen se seikka, että siinä kuvaillaan köyhän työläisperheen kohtaloita. Rakkauden suuri intohimo saapuu köyhänkin majaan, vaatien kuuliaisuutta laelleen, niinkuin ainakin kohtalonvoima. Se tempaa mukaansa vanhan leskivaimon molemmat lapset, tytön ja po-

jan, ennenkaikkea tyttären, Emmen, joka itse tarttuu kohtalonsa ohjaksiin, ottaakseen elämänsä sen, minkä elämän ulkonaiset olosuhteet ovat häneltä kieltäneet. Onnettomuudeksi on hänen „sankarinsa”, maisteri Einola, selkärangaton raukka, joka huvitteleiksen tytön kiintymyksellä. Emmen velipuoli Erkki tuntee sokaisevaa rakkautta sisarpuoleensa, murhaten Einolan. —

Näytelmän henkilökuvaustakin vastaan voitaisiin tehdä painavia muistutuksia. Einola on aivan veretön ja kalpea, vaikuttaakseen elävältä, ja outoutta on myöskin Emmen muuten älykkäässä filosofoinnissa. Sensijaan on äiti herkästi ja elävästi piirretty henkilökuva.

Kaikki nämä seikat kuitenkin häipyvät näytelmän voimakkaan kokonaisvaikutuksen taakse. Sen tuskaisa elämänsyke on liian lähellä niitä pohjavoimia, jotka ihmiselämää eteenpäin kuljettavat, ollakseen vaikuttamatta. Arvostelu mykistyy, niinkuin aina suuren taiteen ääressä, hiljaiseksi osanotoksi kärsimyksiin, jotka ovat kaikkia ihmisiä lähellä.

Toivo Pekkasen esikoisnäytelmä saa katsojan aavistamaan, että suomalainen näytelmä ehkä vihdoin on saanut voimatekijän, jota se kauan on odottanut.

3.

Ylläoleviin muistutuksiin ainakin osaksi on antanut aihetta se, että näytelmää oli aivan liiaksi teatteri „ruotinut”. Ei liene sentään lupa siinä määrässä muuttaa kirjailijan lu-

Vappu Elo ja Kaarlo Kytö.

maa, että muutokset selvästi paistavat julki. Tyylin yhtenäisyys lyödään näin pahasti hajalle. Näytelmästä on jätetty myös paljon pois tärkeitä ja olennaisia vuoropuheita. Minkä vuoksi sen nimi on muutettu aivan epäoleelliseksi? Syyllisyyskysymys on tässä näytelmässä sivuseikka. Sellaisen tragedioitten ihmiselämää kou-